

**ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ВИКОРИСТАННЯ
ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

Монографія

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені ПАВЛА ТИЧИНИ**

**ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ВИКОРИСТАННЯ
ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

Монографія

За загальною редакцією к. пед. н., проф. Коберник Г. І.

Умань
Видавничо-поліграфічний центр «Візаві»
2017

УДК 378:373.3.011.3-051

ББК 74.589.83

П 32

*Рекомендовано до друку вченою Радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 10 від 20.04.2017)*

Авторський колектив: Коберник О. М., Коберник Г. І., Волошина Г. П., Муковіз О. П., Голуб В. М., Дячук П. В., Росенко Л. М., Яшук О. М., Перфільєва Л. П., Веремієнко В. О., Щербак О. В.

Рецензенти:

Біда О. А., док. пед. н., професор кафедри початкової освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького;

Іванчук М. Г., док. псих. н., професор кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Осадченко І. І., док. пед. н., професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Підготовка вчителя до використання інноваційних педагогічних технологій у початковій школі: монографія / Коберник О. М., Коберник Г. І., Волошина Г. П. [та ін.]. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. – 190 с.

ISBN 978-966-304-209-1

У монографії розглядається проблема підвищення якості підготовки студентів, магістрантів через використання інноваційних педагогічних технологій; підготовки майбутніх вчителів до впровадження інтерактивного навчання і виховання у практику їхньої роботи. Розкрито сутність інноваційного навчання, визначені ефективні шляхи формування готовності вчителя до впровадження інноваційних педагогічних технологій у початковій школі.

Рекомендовано для вчителів початкової школи, керівників загальноосвітніх шкіл, студентів, магістрантів вищих навчальних закладів.

УДК 378:373.3.011.3-051

ББК 74.589.83

ISBN 978-966-304-209-1

Коберник О. М., 2017

Коберник Г. І., 2017

Волошина Г. П., 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Розділ 1. Інноваційні педагогічні технології: теоретичний аспект...	7
1.1. Змістовий аспект поняття «педагогічна технологія» (Коберник Г. І.).....	7
1.2. Готовність учителів до упровадження інноваційних педагогічних технологій (Коберник Г. І.).....	15
1.3. Формування готовності учителів до впровадження інноваційних педагогічних технологій (Коберник О. М.).....	26
Розділ 2. Ігрові навчальні технології у процесі вивчення освітньої галузі «Мови і літератури»	37
2.1. Гра як метод формування літературознавчих понять молодших школярів (Волошина Г. П.).....	37
2.2. Ігрові навчальні технології в системі вивчення української мови у початковій школі (Роєнко Л. М.).....	51
Розділ 3. Інформаційно-комунікаційні технології у процесі підготовки майбутнього вчителя початкової школи	66
3.1. Підготовка вчителя початкової школи до використання технологій дистанційного навчання (Муковіз О. П.).....	66
3.2. Сучасні підходи в процесі підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь молодших школярів на уроках математики (Яцук О. М.).....	85
3.3. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках та готовність вчителя початкової школи до цього процесу (Щербак О. В.).....	101
3.4. eLearning ВНЗ на базі LMS Moodle (Веремієнко В. О.).....	119
Розділ 4. Підготовка майбутнього вчителя в умовах інноваційних педагогічних технологій при вивченні освітньої галузі «Природознавство» у початковій школі	139
4.1. Підготовка студентів до використання новітніх технологій при вивченні освітньої галузі «Природознавство» (Голуб В. М.).....	139
4.2. Використання інтерактивних технологій навчання на заняттях з природознавства «Вищі рослини. Вивчення голонасінних» (Дячук П. В., Перфільєва Л. П.).....	154
4.3. Педагогічне моделювання занять з природознавства у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи (Перфільєва Л. П., Дячук П. В.).....	164

ПЕРЕДМОВА

Серед пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку вищої освіти в контексті євроінтеграції України визначено і проблему постійного підвищення якості освіти, модернізацію її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; упровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій.

Сучасна педагогічна освіта поступово переорієнтовується з когнітивно зорієнтованої моделі підготовки фахівців на особистісно зорієнтовану, побудовану на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, співпраці, партнерства всіх учасників освітньо-виховного процесу. Про це свідчать положення Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, нової редакції закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), у яких передбачається її докорінна перебудова, що забезпечить урахування безперервних змін у розвитку сучасного суспільства, буде гнучкою до створення освітнього простору, сприятливого для формування соціокультурної особистості та компетентного фахівця.

Різноаспектними проблемами професійної підготовки учителів займалися В. Андрущенко, О. Антонова, В. Бондар, О. Вишневський, Н. Волкова, Б. Вульф, В. Галузинський, В. Галузяк, В. Гриньова, О. Гукаленко, М. Євтух, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Іванов, О. Коберник, Л. Кондрашова, В. Огнев'юк, О. Пехота, С. Сисоєва, В. Семиченко, М. Сметанський, О. Сухомлинська, М. Чепіль, В. Шахов та ін.

Наголошуючи на орієнтованості сучасних завдань професійної підготовки майбутніх педагогів на формування нового стилю педагогічного мислення, свідомості та ролі вчителя, науковці вказують, що ця проблема ускладнюється тим, що особистості педагога традиційної школи притаманна авторитарність наставника. Особливо це торкається вчителя початкової школи, який відверто домінує над учнями у процесі взаємодії, тоді як вікові характеристики молодшого школяра потребують особливих підходів до його формування.

Теоретичні й методичні засади підготовки вчителів школи першого ступеня докладно висвітлено в працях Н. Бібік, В. Бондаря, М. Вашуленка, Т. Гарачук, П. Гусака, В. Желанової, Л. Коваль, Я. Кодлюк, Г. Коберник, О. Комар, О. Кучерявого, С. Литвиненко,

С. Мартиненко, О. Матвієнко, Д. Пащенко, Р. Пріми, О. Савченко, Л. Хомич, І. Шапошнікової та ін.

Сучасні соціально-економічні перетворення, які вимагають відповідного оновлення освітньої політики, вимагають змін і в змісті та організації діяльності шкіл, їх інноваційного спрямування, що у свою чергу потребує нових підходів до методичної й технологічної підготовки педагога. За орієнтир береться теоретична модель «інноваційної людини», яка пройшла світову апробацію. Інноваційна людина – особа такого соціально-культурного розвитку, яка здатна творчо працювати, бути конкурентоспроможною в умовах сьогодення. Відповідно, навчальний процес має бути трансформований у напрямі індивідуалізації освітньої взаємодії, навчання, формування творчого мислення і збільшення самостійної роботи студентів.

У контексті інноваційної стратегії цілісного педагогічного процесу суттєво зростає роль керівництва вищого навчального закладу, викладачів, методистів як безпосередніх носіїв новаторських підходів. При всьому розмаїтті технологій навчання: дидактичних, комп'ютерних, проблемних, модульно-розвивальних, кредитно-модульних та інших – реалізація провідних педагогічних функцій залишається за педагогом.

Носієм конкретних нововведень, їхнім творцем, модифікатором виступає викладач-новатор. Він володіє широкими можливостями і має необмежене поле діяльності, оскільки на практиці переконується в ефективності наявних технологій і методик навчання і може корегувати їх, проводити дослідницьку роботу, розробляти нові методики та технології. Основна умова такої діяльності – інноваційний потенціал педагога.

З упровадженням у навчально-виховний процес сучасних технологій викладач все більше набуває функції консультанта, порадирика, наставника.

Необхідність в інноваційній спрямованості педагогічної діяльності на сучасному етапі розвитку освіти і суспільства в цілому зумовлена низкою суперечностей між:

– соціально-економічними перетвореннями в суспільстві та методологією і технологією організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах;

– об'єктивною потребою в розширенні профілю підготовки вчителів, формування у них готовності до вирішення широкого кола інноваційних завдань та чинною традиційною системою навчання;

– посиленням міри свободи викладача, який раніше діяв у жорстко регламентованих умовах і недостатньою розробкою теоретичних підходів до проектування відповідних педагогічних систем;

– зростанням ролі і значення викладача як генератора педагогічних ідей і спрямованістю традиційної освіти педагога лише на формування професійної компетентності, що розуміється як система професійних знань, умінь і навичок.

Інноваційне навчання орієнтоване на створення умов для підготовки особистості до життя в суспільстві швидкоплинних змін, до невизначеного майбутнього за рахунок розвитку здібностей до творчості, до різноманітних форм мислення, до співпраці з іншими людьми. Специфіку інноваційного навчання визначають його відкритість, передбачення результатів на основі постійної переоцінки цінностей, здатності до спільних дій у нових ситуаціях, що не є притаманним для традиційної організації його.

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

1.1. Змістовий аспект поняття «педагогічна технологія»

Однією з основних вимог вищої освіти є формування сучасної людини, людини професіонала, яка знає своє призначення і роль у суспільстві. Освіта все більше орієнтується на «вільний розвиток», високу культуру, творчу ініціативу, самостійність, мобільність майбутніх фахівців, що вимагає якісно нового підходу до формування сучасного педагога, який буде визначатися рівнем сформованості в нього професійних компетентностей.

Проте відставання педагогічної науки від кардинальних змін у соціальному замовленні суспільства ставлять перед нею нові вимоги до підвищення якості освіти. Розв'язати педагогічні проблеми, які постали перед освітою, перед вищими навчальними закладами не можна традиційними концептуальними підходами і технологіями професійної підготовки майбутніх учителів.

Вирішенню цієї проблеми сприяє активне упровадження в навчальний процес підготовки майбутніх педагогів інноваційних технологій навчання, в умовах яких сформується готовність вчителя до активного розвитку і самореалізації особистості дитини у процесі засвоєння знань. Важливою на шляху упровадження таких технологій є відповідна підготовка майбутніх учителів початкової школи.

Проблеми підготовки вчителів на сучасному етапі розвитку суспільства досліджують філософи (В. Андрущенко, Г. Васянович, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кудін та ін.), психологи (Г. Балл, І. Бех, О. Кульчицька, В. Луговий, Л. Мітіна, В. Моляко, В. Огнев'юк, В. Семиченко та ін.), педагоги (О. Біда, А. Богущ, В. Бондар, Н. Гудзик, П. Гусак, Л. Коваль, Я. Кодлюк, О. Коберник, О. Комар, М. Лещенко, С. Мартиненко, О. Савченко, Г. Тарасенко, Л. Хомич, Л. Хоружа та ін.).

Специфіка компетентнісного підходу в освіті досліджується науковцями (Н. Бібік, Л. Ващенко, Л. Коваль, О. Локшиною, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, С. Скворцовою,

С. Трубачовою, Л. Хоружою та ін.), активно вивчається використання ІКТ у навчальному процесі (В. Биков, Р. Гуревич, М. Жалдак, Е. Машбиць, Н. Морзе, С. Раков, О. Співаковський, О. Урсова та ін.). Особливостям застосування ІКТ у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів присвячені роботи В. Імбер, А. Коломієць, М. Левшина, Л. Макаренко, О. Муковоза, Л. Петухової, І. Смирнової, Є. Смирнової-Трибульської, О. Суховірського, О. Шиман та ін.

Думки про необхідність технологізації освіти висловлювали ще Я. Коменський, А. Дістервег, Й. Песталоцці, Л. Толстой, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.

Про посилену увагу педагогів України до освітніх технологій свідчать дослідження А. Алексюка, М. Гриньової, Л. Дубровської, В. Євдокимова, І. Зязюна, А. Кіктенко, О. Любарської, А. Нісімчука, В. Онищука, С. Сисоевої, І. Смолюк, О. Пехоти, І. Прокопенко, Н. Яковець та ін.

Розкриття змістового аспекту педагогічної технології логічно розпочати з терміна «технологія». Термін «технологія» походить від грецького *techné* – мистецтво, майстерність, вміння і *logos* – слово, учіння. Тобто, технологія – це майстерне (високоєфективне) навчання.

В. Паламарчук зазначає, що у загальному розумінні технологія – це розробка певної ідеї [12]. Є і широке розуміння цього поняття – як міст між «двома культурами»; між гуманітарним і «точним» знанням [10]. Тому поняття технології навчально-виховного процесу розглядається В. Паламарчук як моделювання його змісту, форм і методів відповідно до поставленої мети [12].

Педагогічна технологія визначається як сукупність прийомів (тлумачний словник).

В «Енциклопедії освіти» подано таке тлумачення терміну: «Педагогічні технології – технології, які забезпечують перетворення педагогічного процесу в освітній установі на цілеспрямовану діяльність усіх його суб'єктів ... Однією з найважливіших ознак педагогічної технології, на думку багатьох дослідників, є можливість її відтворення» [2].

Педагогічна технологія, як зазначається у педагогічному словнику за редакцією М. Ярмаченка, це «сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання і виховання, що дозволяють успішно реалізувати поставлені освітні цілі. Педагогічна технологія передбачає відповідне наукове

проектування, при якому ці цілі ставляться досить однозначно і зберігається можливість об'єктивних поетапних вимірювань та підсумкової оцінки досягнутих результатів. У будь-якій педагогічній системі педагогічна технологія – поняття, яке взаємодіє з дидактичним завданням»[10, с. 359].

Аналіз визначень різних науковців показує, що поняття «педагогічна технологія» навіть одними і тими ж дослідниками трактується по-різному:

- цілісний алгоритм організації ефективного засвоєння знань, умінь і навичок; моделювання змісту, форм і методів навчально-виховного процесу згідно з поставленою метою (П. Сікорський);

- сукупність необхідної і відтворюваної послідовності педагогічних дій учителя й учнів; спосіб організації, спосіб думок про матеріали, людей, моделі й системи типу «людина — машина» (І. Лернер);

- міждисциплінарний конгломерат, що має зв'язки (відносини) фактично з усіма аспектами освіти — від короткого навчального фрагмента до національної системи з усіма її функціями; галузь досліджень і практики (у межах системи освіти), що має зв'язки (відносини) з усіма аспектам організації педагогічних систем (П. Мітчелл).

Педагогічна технологія визначається як така, що максимально реалізує в собі закони навчання, виховання та розвитку особистості, науково обґрунтований проект дидактичного процесу; система знань, необхідних викладачеві для реалізації науково обґрунтованої стратегії, тактики й процедури виховання (А. Нісімчук, О. Падалка, О. Шпак); встановлення принципів і способів оптимізації освітнього простору, що передбачає розробку і використання прийомів і матеріалів, а також оцінку методів; певний порядок, логічність і послідовність викладу змісту навчання відповідно до поставленої мети (М. Кларін); раціональний спосіб досягнення свідомо сформульованої освітньої (навчальної, виховної) мети; сукупність психолого-педагогічних установок, організаційно-методичний інструментарій педагогічного процесу (Б. Ліхачов).

Значна частина науковців пов'язує педагогічні технології тільки з навчальним процесом (І. Волков, М. Вулман, В. Євдокимов, С. Змєєв, О. Коваленко, Т. Назарова, В. Онищук, І. Прокопенко, П. Самойленко, Н. Стяглик, В. Ченців та ін.).

Дещо ширше обґрунтування поняття «педагогічна технологія» дають М. Кларін, Д. Чернилевський, Ф. Фрадкін, розуміючи його як сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, які використовуються для досягнення педагогічних цілей (М. Кларін); комплексна інтегративна система, яка включає упорядковану множину операцій і дій, що забезпечують педагогічне цілевизнання (Д. Чернилевський); системний, концептуальний, об'єктивований, інваріантний опис діяльності учителя й учня, спрямований на досягнення освітньої цілі (Ф. Фрадкін).

Упровадження педагогічних технологій, на нашу думку, може наблизити до вирішення найважливішої проблеми в педагогіці – управління процесом навчання, спрямованого на розвиток особистості та її професійне становлення, оскільки інтереси й потреби особистості завжди пов'язані з її самореалізацією у професійній діяльності та життєтворчістю.

Упровадження педагогічних технологій у різних закладах освіти, які забезпечують поступове професійне становлення людини, повинно, на нашу думку, відповідати таким умовам: організаційним (сприяти ефективному впровадженню інтегрованих освітньо-професійних програм підготовки і перепідготовки фахівців, спрямованих на їхню гуманітарну, фундаментальну та професійну підготовку; упровадженню системи ступеневої професійної освіти; забезпеченню поглиблення фундаментальної підготовки та індивідуалізації процесу навчання; змістово-процесуальним (забезпечення наступності змісту, форм і методів у різних ланках неперервної професійної освіти; орієнтація змісту, форм і методів допрофесійної підготовки учнів на подальшу професійну діяльність; використання наукового потенціалу навчальних закладів у впровадженні сучасних освітніх технологій, зокрема інформаційних; соціально-психологічним (сприяти формуванню професійної мобільності майбутніх фахівців, їхній здатності швидко адаптуватися до потреб ринку праці), гуманістичної спрямованості (визнання людини як особистості та найвищої цінності суспільства, задоволення її освітніх, професійних потреб, розвиток творчих обдарувань; органічний зв'язок професійної освіти з національною культурою, історією, традиціями українського народу; демократизація освіти, перехід до державно-громадської системи управління, її варіативність).

Щодо педагогічних технологій, то вони реалізуються безпосередньо в педагогічній взаємодії педагога з учнями, а ця взаємодія характеризується взаємопов'язаними процесами викладання, учіння, виховання та розвитку учнів. Погоджуючись із правомірністю досліджень і розробкою окремо технологій навчання, технологій розвитку, технологічних елементів виховного впливу, варто підкреслити, що у реальному педагогічному процесі функціонування таких технологій (навіть, якщо вони реалізуються окремо) має цілісний (навчання, учіння, виховання, розвиток) вплив на учня. Саме тому, термін «педагогічна технологія» найоптимальніше відповідає логіці й сутності розгортання педагогічної взаємодії педагога з учнями.

Реалізація будь-якої педагогічної технології значною мірою зумовлена особистісними і професійними якостями педагога, рівнем його фахової підготовки, загальної культури, педагогічної техніки тощо, а тому «рівень якості» відтворення педагогічної технології, на нашу думку, не може бути гарантованим. Очевидно, що зразки виконують нормативну функцію лише в тому випадку, якщо людина зуміє створити за зразком нові утворення, оскільки головною діючою особою, що налагоджує зв'язки норми і нормованої структури (діяльності), є індивід як невід'ємна складова зразка діяльності. Саме в ньому міститься сукупність знань і умінь, і саме він, аналізуючи проміжні результати, приймає рішення.

Значна кількість учених (С. Гончаренко, О. Коберник, В. Паламарчук, П. Сікорський та ін.) розмежовують поняття «технологія навчання» і «навчальна технологія», хоча в педагогічній літературі вони часто вживаються як тотожні. Ми вважаємо, що ці вчені справедливо термін «технологія навчання» відносять до дещо вужчого, ніж поняття «навчальна технологія», тому що вона передбачає розгляд конкретної технології, яка спрямована на досягнення конкретного запланованого результату, тоді як поняття «навчальна технологія» включає різні технології навчання.

Технологія навчання – теоретичний проект педагогічного управління навчальною діяльністю і системою необхідних засобів, які забезпечують функціонування педагогічної системи відповідно до заданих цілей освіти і розвитку учнів [6]

Поняття «навчальна технологія», «технологія навчання», «педагогічна технологія», «освітні технології», «технології в